GYURÁCZ FERENC

A *VASI SZEMLE* BEMUTATÁSA

(A *Soproni Szemle* 2004/3. számában megjelent cikk kissé módosított változata)

A *Vasi Szemle* annak a kulturális pezsgésnek a szülötte, amely a két világháború közötti időt a magyar szellemi élet nagy korszakává tette, Szombathelyt pedig – Szily János püspök 150 évvel korábbi „városalapító" mecénási működése után újra – feltüntette az európai szintű magyar művelődés térképén. Mert bár a kultúra néhány, máig fájóan hiányzó alapintézménye akkor sem volt jelen a városban (nem volt és ma sincs egyetem vagy állandó színház), a vasi értelmiség tucatjával tudott felmutatni olyan neveket, amelyek a régió határain túl is ismertté váltak, s közülük nem keveset ma is számon tart művelődésünk története. Itt élt többek közt – csak a tudósok közül véve a példákat - Benda (később *Bendefy) László* geológus, Afrika-kutató, magyar őstörténetünk kutatója és tudománytörténész, *Géfin Gyula* egyháztörténész, *báró Miske Kálmán* régész, *Fábián Gyula* író és néprajzkutató, *Gayer Gyula* botanikus, *Tóth János* építészmérnök, szakíró, az első hazai skanzenek létrehívója, *Pável Ágoston* nyelvész, muzeológus, néprajzkutató, könyvtáros, műfordító, tanár stb., innen indult sivatagi kutatóútjaira *Almásy László Ede* Afrika-kutató, aki „civilben" egy osztrák autógyár szombathelyi megbízottja volt, ide kötődött a fiatal *Bogyay Tamás* művészettörténész, a jáki templom monográfusa és még sorolhatnám. Jelenlétük publikációs fórum után kiáltott, és valamennyien szerzői is lettek a Vasi Szemlének. A tudósok mellett az írók, költők, művészek is mozgolódtak, s 1936-ban *Bárdosi Németh János* szerkesztésében megindították az *Írott Kő* című irodalmi folyóiratot.

Szemlénk ekkor már három éve létezett. 1933-ban jelent meg az első száma a Vas Vármegyei Múzeumok Barátainak Egyesülete kiadásában, majd már 1934 elején a második. Az első szám címe még *Folia Sabariensia* volt, a másodikon már szerepelt a *Vasi Szemle* elnevezés is. Mindkét szám emlékszám volt az 1933-ban elhunyt kiváló celldömölki botanikus: Gáyer Gyula emlékének szentelve, természettudományos tárgyú írásokat közölt. A harmadik számtól aztán dr. Pável Ágoston jegyezte főszerkesztőként a lapot, egészen 1944-ig, a megjelenés kényszerű felfüggesztéséig. Elsősorban az ő hozzáértő és áldozatos munkájának, megnyerő egyéniségének köszönhető a folyóirat máig érvényes feladatkörének kialakítása és olyan színvonalú művelése, amely, úgy vélem, a magyar folyóirat-kultúra klasszikusai közé sorolja az 1933-44 közti Vasi Szemlét. Fő feladata az volt, ami ma is: *nyilvánosságot adni bármely tudományág Vas megyével s részben a vele szomszédos területekkel kapcsolatos eredményeinek, mégpedig szakmailag magas szintű, de a nem szakmabeli művelt olvasó számára is befogadható megfogalmazásban.* A tudományos jellegű publikációk mellett kis mennyiségben akkor is és mai is helyet kaphatnak a lapban a vasi kultúrával vagy akár a társadalmi élettel kapcsolatos színvonalas, de nem tudományos jellegű közlemények (pl. vitacikkek, esszék) is. Pável Ágoston minőség-érzékét mutatja, hogy az általa szerkesztett valamennyi évfolyamból (egy évfolyam 4-6 számból, 20-24 nyomdai ívből állt) fel lehet sorolni máig számon tartott, a szakirodalomban gyakran hivatkozott publikációkat a legkülönfélébb tudományágak területéről (történettudomány, néprajz, művészettörténet, botanika, állattan, földtudományok stb.)

Formailag a Szemle 1944. évi utolsó számaként jelent meg 1949-ben az ún. Pável-emlékkönyv (az 1946-ban meghalt főszerkesztő emlékére), majd többéves tetszhalál következett a lap történetében. Az 1955-től előkészített újraindítás 1958-ban valósult meg.
Ekkor előbb évente kétszer, majd háromszor, végül 1964-től évente négy számban látott napvilágot, a Vas Megyei Tanács kiadásában (elsősorban a kultúrát meggyőződéssel támogató

tanácselnök, *dr. Gonda György* jóvoltából). A főszerkesztő 1960-tól egészen 1987-ig a jeles történész, levéltár-igazgató, *dr. Horváth Ferenc* volt, akinek munkáját népes szerkesztőbizottság segítette. E hosszú időszakban a Szemle hűen belesimult politikailag dresszírozott, pártkongresszustól pártkongresszusig nyújtózkodó szellemi környezetébe, a tanácsköztársasági megemlékezések, a kreált munkásmozgalom-történet, az ideológiai elhajlások elleni harc és a termelési kimutatások világába, és még a nyolcvanas években sem tágított ettől. Ennek ellenére felsorolhatatlanul nagy azoknak az értékes közleményeknek a száma, amelyekkel ezekben az évtizedekben gazdagította a Szemle Vas megye és általában a Nyugat-Dunántúl tudományos megismerését a legkülönbözőbb tudományágak területén. (Hogy egyetlenegyet kiemeljek itt, Sopron folyóiratában: a hetvenes években sokrészes sorozatban láttak napvilágot a kiváló soproni kutató, *dr. vitéz Házi Jenő* nagy jelentőségű forrásközleményei Vas megye középkori okleveleiből.)

A következő főszerkesztő, *dr. Gál József* tanár, helytörténész (1987-1994) tágította a lap tájékozódásának szemhatárát és bővítette szerzőinek körét, fontos tematikus összeállításokat hozott létre

Miután, 1994-ben, első főállású főszerkesztőként, pályázat útján e sorok írója került a folyóirat élére, a folytatás és a fokozatos megújulás programjának megvalósításába fogtunk. Folytatni elsősorban Pável Ágoston szellemi igényességét, minden értéket befogadó türelmét és a történelmi múltra szervesen építkező hagyományelvűségét, ugyanakkor mind formailag mind tartalmilag érdekesebbé tenni a lapot az olvasó számára. 1995-96-tól megújítottuk a rovatrendszert, külön helyet nyújtva például a jelenkori és a történeti tárgyú írásoknak, a közép-európai összefüggéseknek, a Szombathelyen nagy súlyú orvostudomány közleményeinek, a portréknak, a tudományos vagy a kulturális közéletet érintő esszéknek vagy éppen az egy-egy témakör markánsan egyéni értelmezését nyújtó írásoknak. A páveli lapszámok szemle-rovatához hasonló méretűre bővítettük ki Könyvszemle-rovatunkat (számonként akár 8-10 könyvet ismertetve), hogy az így betölthesse szerepét: a megyével kapcsolatos tudományos könyvtermés legalább hozzávetőleges áttekintését.

1996-tól használjuk a Kassai Ferenc tervezte új borítót és belső tipográfiát, 1997-től az addigi négy helyett évente hat számot bocsátunk ki, és ugyancsak 1997-től kétévenként, két („humán" és természettudományos) kategóriában odaítéljük nívódíjunkat. 1999 elején elindítottuk honlapunkat a Világhálón (címe: *web.axelero.hu/vasiszem*, szerkesztője *Tóth Attila*), amely számonként 2-3-4 tanulmányt teljes terjedelmével ad közre, míg a többinek rezüméjét közli három (magyar, német, angol) nyelven.

Tartalmi tekintetben nehéz bármit is kiemelni az elmúlt tíz évből. Fontosak a korábban elhallgatott vagy nem eléggé értékelt jeles személyiségek – pl. Bogyay Tamás, br. Inkey Béla (geológus), borostyánkői Egán Ede, hg. Batthyány-Strattmann László, Mindszenty József, Bárdossy László, Lajos Iván, Józsa Péter és mások - portréját megrajzoló, vagy életének, tevékenységének egyes mozzanatait feltáró írások. Megemlítek két most futó, kiváló irodalomtörténeti sorozatot: *Kovács Sándor Iván* professzor *„Dunán inneni" íróarcok* című portréit és *Lőcsei Péter Weöres-mozaikok* című forrásközléseit. A legemlékezetesebbek talán a tematikus számok vagy rövidebb tematikus összeállítások voltak (bár szükségképpen háttérbe szorítják a különállóan megjelent, kitűnő írásokat). 1996-ban meghirdetett 56-os pályázatunk értékes forrásanyagot hozott felszínre, de millecentenáriumi vagy éppen a 2000-es millenniumi középkortörténeti számunkat is említhetném a történettudomány vidékéről, miként 1999-es természetvédelmi-madártani számunkat a természettudományok vagy éppen 2001-es Fettich Nándor-emlékszámunkat a régészet területéről. Legújabban pedig Mindszenty-emlékszámunkat (2005/4). A történeti vizsgálódások mellett szeretnénk hangsúlyt vetni a régió, a megye vagy éppen a vasi megyeszékhely jelenét és jövőjét stratégiai szinten érintő témákra. Hogy erre szükség van, mutatja 1997-es ankétunk Szombathely regionális szerepéről, kulturális helyzetéről, továbbá azok az értékes, legtöbbször tanulmány-

értékű hozzászólások, amelyeket felkérésünk nyomán 29 jeles vasi vagy idekötődő értelmiségi írt 2002-ben, miután közzé tettük a Szombathely mentálhigiénés állapotáról készített, megdöbbentő szociológiai tanulmányt. (Internetes honlapunk – *www.vasiszemle.t-online.hu* –- látogatottsága kb. az ötszörösére emelkedett nem sokkal azután, hogy valamennyi „mentálhigiénés" hozzászólást közzé tettük rajta!)

Szerkesztőbizottságunk, amely jelenleg nyolc, különböző tudományágakban jártas Vas megyei szakemberből áll, évente 2-4 alkalommal ülésezik, tanácsadó jelleggel. Részt vesz a legfontosabb döntésekben (például a nívódíj odaítélésében). Költségvetésünk túlnyomó részét a Vas Megyei Közgyűlés biztosítja, és ugyancsak a Közgyűlés választja meg ötévenként a főszerkesztőt. E sorok írójának harmadik megbízatása 2004 őszén kezdődött.

Több évtizedes szünet után 2003-ban újraindítottuk a Vasi Szemle Szerkesztőségének könyvkiadását. Különböző támogatások révén közrebocsátottuk szerkesztőbizottságunk legidősebb tagja, az 1914-ben született *dr. Kuntár Lajos A véres Don* című haditudósítói riportkönyvét. Az első ízben 1943-ban megjelent, de 1945-ben betiltott mű a történettudomány számára is hasznos, miközben a szélesebb olvasóközönség is jól fogadta. 2004-ben adtuk ki *Balogh Lajos: Büki tájszótár* című munkáját, amely vidékünk első, egyetlen település tájszókincsének teljességét felölelni hivatott tájszótára. Jelenleg két kötetet készítünk elő kiadásra, mindkettő tudományos szenzációnak ígérkezik.

Könyvkiadásunk – miként egész tevékenységünk – célja (és a provincializmus elkerülésének biztosítéka), hogy úgy szolgáljuk szűkebb hazánk kultúráját, hogy tevékenységünk egyszersmind egész nemzetünk művelődésének is javára váljék.